

TÜRK İKTİSAT TARİHİNİN ÖNEMLİ BİR KAYNAĞI: İSTANBUL TİCARET VE SANAYİ ODASI MECMUASI

Salih SEYHAN*

ÖZET

Tarih boyunca devletler, ulusal ve uluslararası ticaretin gelişmesi ve daha disiplinli bir ticari hayatın devamı için, Ticaret ve Sanayi Odaları ve benzeri kuruluşlara ihtiyaç duymuşlardır. Bunlar genellikle başkentlerde ve ticari hayatın canlı olduğu şehirlerde kurulmuşlardır. Bu amaçla Osmanlı İmparatorluğunda da 1880 yılında “Dersaadet Ticaret Odası” adıyla bir oda kurulmuştur.

Dersaadet Ticaret Odası 1885 yılında “Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi”ni yayınlamaya başlamıştır. 1910 yılında “İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası” adını alan kuruluş 1923-1925 yılları arasında da “İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası”ni yayınlamıştır. Bu dergide, ticaret hukuku, ticari hayata dair yeni alınan kararlar ve uluslararası talepler yer almaktadır.

Bu çalışmada, Türk iktisat tarihi açısından önemli olan ve Prof. Dr. Zekeriya Kurşun tarafından Latin harflerine çevrilen Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası'nın ilk sayısı tanıtılmıştır.

Anahtar kelimeler: Dersaadet, Ticaret Odası, gazete, mecmua

ABSTRACT

Throughtout history states heve been required to chambers of commerce for the development and arrange of commercial life. They are generally established in big cities or capitals. In the end the Otoman Empire in 1880 has established a chamber of commerce with the name of “Dersaadet Ticaret Odası”.

Dersaadet Ticaret Odası has started to publish “Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi” in 1885. The name of institution was changed as “İstanbul Ticaret ve sanayi Odası” in 1910 and the name of newspaper was also changed to “İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası”. This magazine had been contained, commercial laws, commercial decisions and international demands.

In our study; We will try to introduce the first issue which was transcribed by Prof. Dr. Zekeriya Kurşun.

Keywords: magazine, commercial, dersaadet, chamber, commerce

*Yrd. Doç. Dr; Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi; Gazetecilik Bölümü (Department of Journalism),
E-Mail: salihseyhan34@gmail.com

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu, Amerika'nın keşfi, uzak doğuda yeni ticaret yollarının bulunması, İngiltere ve Fransa'da buharlı makinelerle başlayan sanayi devrimi, taşımacılıktaki yeni keşifler ve gelişmeler sonucu "modernleşme" problemiyle karşı karşıya kalmıştır.

Geleneksel Osmanlı Locaları, Batı'nın endüstriyel ve ticari olarak gelişiminin de etkisiyle, ekonomik işlevlerini yerine getiremeyecek duruma gelmiştir.

Yaşanan bu gelişmeler, yeni bir anlayış ve yaklaşımla ticari durumun yeniden gözden geçirilmesini gerektiriyordu. İlk olarak bir dizi hukuksal ve idari düzenlemelere gidilmiş, ardından 25 Haziran 1876'da Meclis-i Ticaret ve Ziraat kurulmuştur. Meclis-i Ticaret ve Ziraat, zaman içinde Meclis-i Ticaret olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Meclis-i Ticaret; 19 Ocak 1880'de kurulan Dersaadet Ticaret Odası'nın çekirdeğini oluşturmuş ve ilk toplantısını 14 Ocak 1882 tarihinde yaparak, Osmanlı İmparatorluğu'nun her alanda çöküş yaşadığı bir dönemde ekonominin kurtarıcısı olması umuduyla "Dersaadet Ticaret Odası" adıyla kurulmuştur. (<http://www.ito.org.tr/wps/portal/odamiz?name=KurulustanBugune&init-View=true&prmpageId=BM16.9.1>)

Yeni odanın dâhili nizamnamesi yani yönetmeliği, 1881 yılında yayınlanmış ve 1882 yılında Galata'da Mehmet Ali Paşa Hanında yapılan ilk toplantı ile de faaliyete geçmiştir. 1910 yılında İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası adını alan Oda, 5 Ocak 1885 (18 Rebiyülevvel 1302)'te Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi'ni Türkçe ve Fransızca olarak 15 günde bir yayınlamaya başlamıştır. Fransızca adı "Journal de la Chambre de Commerce" olan gazete, 1923 yılına kadar 15 günde bir yayınlanmış, bu tarihten itibaren haftalık olarak yayınlanmıştır (Çavdar, 2008: 4-8). Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, bu gazeteyi ülkemizin ilk süreli ekonomi gazetesi olarak kabul etmektedir (Ertul, 2008: 18).

İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'nın 1923 yılında Türkçe ve Fransızca olarak ayda bir kez yayınlamaya başladığı İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası (İTSOM) ise, şimdiye kadar fazla dikkati çekmemiş önemli bir kaynaktır. 1923-1928 yılları arasında yayınlanan mecmuanın son sayıları yeni harflerle basılmıştır. Gazeteden küçük ve dergi boyutunda basılan bu dergide; ticaret hukuku, güncel ticaret uygulamalarına ait makaleler, ticari nizamnameler, ticari hayata dair alınan yeni kararlar, duyurular ve o yıllara göre dikkat çekici miktarda renkli basılmış reklamlar yer almıştır (Çavdar, 2008: 10).

Bu çalışmada, İTSOM'un ilk sayısı tanıtılarak, Mecmua'nın sosyo-ekonomik tarihimiz bakımından değerine işaret edilmeye çalışılmıştır. Mecmua'nın bu ilk sayısı (Kasım 1923, Teşrin-i sani 1339) Prof. Dr. Zekeriya Kurşun tarafından yeni harflere çevrilmiş ve İstanbul Ticaret Odası (İTO) yayınları arasında 2007'de yayınlanmıştır (Kurşun, 2007: 1).

1.İÇERİK

İTSOM'un birinci sayısında; İmparatorluktan Cumhuriyete devir alınan ticari miras ve İTO'nun hazırladığı idari reform projesi yer almaktadır. Ayrıca, zahire borsası, transit taşımacılık, limanların iyileştirilmesi, vergiler, yabancılarla rekabet, ticari hayatın iyileştirilmesi için gerekli yapısal reformlar ve bunlara yönelik hazırlanan kanun ve tüzükler de dergide yer alana bilgilerdendir.

"İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası tarafından her ayın 10. Gününde yayınlanır" ibaresi ile neşrolunan Mecmua'nın ilk sayısının sayfasında, Odanın 8-16-23 Eylül, 7-14-21 Ekim 1923 tarihli toplantıların tutanakları yayınlanmıştır. Bu toplantılarda dikkati çeken husus;

ticari ve iktisadi ihtiyaçlara yönelik, Odanın bir reform hazırlığı içinde olması ve bu konuda bir kurulun oluşturulmasıdır. Bir başka nokta ise İstanbul'da zahire borsası oluşturulması için çalışmaların başlatıldığı, Yunan incir ve üzümünün Türkiye'ye girişinin engellenmesi için önlemler alınması üzerinde durulmasıdır (Kurşun, 2007: 1-2).

İstanbul limanından transit yük taşımacılığı konusu, Mecmu'a'da en fazla yer işgal eden konular arasındadır. Günümüzde, hem iktisat tarihçilerinin hem de güncel ekonomi yazarlarının üzerinde durmadığı İstanbul'un deniz taşımacılığında transit ülke olma özelliği ve karşılaşılan sorunlar tartışılmıştır.¹

Bursa Ticaret Odası'nın İktisat Bakanlığına bir başvurusuna da mecmuada yer verilmiştir. İki sütun uzunluğundaki haberde, Bursa'da sun'i ipek üretiminin tehlikede olduğu bildirilmiştir (Kurşun, 2007: 4-5).

Yeni kanun ve yönetmelikler de Mecmu'a'nın yer verdiği konular arasındadır. Bu ilk sayıda, 6 Ağustos 1916 tarihli Borsa Yönetmeliğine, 22 Ağustos 1923 tarihli eklenen kararname bulunmaktadır. Bu kararnameye göre “para, hisse senedi ve tahvil işlemleri yapan acentelerin (mubayaacılar) 60 ile sınırlandırılmış” olmaları ve bu işle uğraşanların Türk vatandaşı olma mecburiyeti getirilmesi dikkat çekicidir. Mecmu'a'da bulunan haberlerden, dönemin şartlarını ortaya koymak bakımından anlamlı olabilecek bazıları aşağıda sunulmuştur.

1.1 Sığır İhracatı Serbest Bırakılıyor

İstanbul Valilik Makamından yapılan bir ilan Mecmu'a'da ilgililere şöyle duyurulmaktadır; “Savaş esnasında düşman bölgelerine kaçırılmaması için sığır cinsi hayvanların yabancı ülkelere ihracatının yasaklanması hakkında bakanlar kurulu tarafından alınmış 20 Temmuz 1922 tarihli ve 1686 numaralı kararname hükümlerinin; barışın sağlanması ve hayvan ticaretinin gelişmesi gereğine binaen yürürlüğünün devamına gerek kalmadığından, çifte ve damızlığa elverişli olmayan sığır cinsi hayvanların ihracatına izin verilmesi bakanlar kurulu kararıyla bildirilir.” (Kurşun, 2007: 8).

2.2. İran'la Ticaret

İstanbul valiliği aracılığı ile İktisat Bakanlığı tarafından yapılan duyuru Mecmu'a tarafından aşağıdaki şekilde okuyucularına duyurulmaktadır.

“Mallarda kalite, makul fiyatlar, sevkiyatta hız, numunelerde sağlıklı paketleme şartıyla, Horasan ve sair İran memleketleri mallarımızı rakipsiz olarak almaya taliptirler. Sevk yolları Trabzon, Tebriz ve Kerc-i Meşhed'dir. Mal bedelleri Londra'da herhangi bir bankaya çek edildiğinden fiyatların altın akçe olarak bildirilmesi gerekir. Horasan, Tebriz konsololarımız haberleşmeye aracı oluyorlar. Bugün Bursa, Kastamonu havluları, gül yağı ve ipek böceği aranıyor.” (Kurşun, 2007: 8). Bu haberde ilginç olan, Cumhuriyetin ilk yılında Türkiye'nin ticari anlamda bölgeye açılma çabası yanında İran örneğinde bölgenin de Türkiye'ye ve Türkiye mallarına olan özel alakalarını göstermesidir.

¹ İstanbul, son yıllarda hava ulaşımında transit liman olma konusunda çalışmaktadır. Bu çerçevede uluslararası “lojistik” şirketlerin Türkiye'ye yatırım yaptığını, üniversitelerde bu isimde bölümler açıldığını ve medyada da bu isim altında transit taşımacılığa yönelik yayınlar yaptığı gözlenmektedir.

2.3. Avusturya’da Şark Ticaret Odası

Mecmua İktisat Bakanlığı’ndan bildirilen bir diğer önemli duyuruyu da okuyucularıyla paylaşmaktadır; I.Dünya harbinde müttefikimiz ve aynı kaderi paylaştığımız Avusturya ile harbin nihayetinde yeniden ticari münasebete geçmenin ilk adımları bu haberde görülmektedir. “Mütarekeden beri kesimli olan ticari ilişkileri canlandırmak amacıyla, Viyana’da Hoffburg’ta kurulmuş olan (Avusturya Şarkı Ticaret Odası) kendisiyle ilişki kurabilecek mali kurumlarımızın ve tüccarlarımızın adreslerini ve ne gibi ticari eşya ile uğraştıklarını sormakta ve bilgi istemektedirler.”

2.4. Kooperatif Şirketleri

İttihat Terakki yönetiminden beri Türk esnaf, tüccar ve köylüsü şirketleşmeye ve kooperatif kurmaya yönlendiriliyordu. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra da üreticilerin güçlenmesi ve ticaretin gelişmesi için kooperatif kurmak teşvik edilen bir konu idi. İşte bununla ilgili bir duyuru dönemi ve şartları açıklayıcı niteliktedir;

“İstanbul Valiliğinden gönderilen yazının suretidir: Güç birliği yaparak üretimimizi arttırmak, memleketimizi ve halkımızı zengin edebilmek ümidiyle çiftçilerimizin, sanatkârlarımızın genel olarak ticaretle uğraşan halkımızın kooperatif şirketler kurması ve bu alanda birlikte çalışması temenni edilerek, bakanlık tarafından “üretim, alım-satım ve ortaklık yönetmeliği örneği hazırlanarak gönderilmiştir...”

Haberin devamında resmi kuruluşunu tamamlayan şirketlere tarım ve sanayi genel müdürlüğü bütçelerinden nakit ve üretim araçları olarak yardım ve ziraat bankasından da kredi verilebileceği bildiriliyordu (Kurşun, 2007: 8).

İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuasında 1923 yılında Milli Türk Ticaret Birliği tarafından Türk Ticaret Yıllığı (Salname) çıkartılacağı haberi de yer almaktadır. Yıllığın bölümleri, baskı adedi, sayfa sayısına kadar ayrıntılar haberde yer almakta ve Oda mensuplarının bu ticaret rehberi niteliğindeki çalışmada yer almaları istenmektedir (Kurşun, 2007: 10).

2.5. 1923 Yılı İhracat ve İthalat Rakamları

Mecmua’da İnceleme ve Araştırma Birimi tarafından hazırlanan iktisat sütununda bugün araştırmacılar için son derece yararlı bilgiler verilmektedir. “1923 Yılı İstanbul’un ilk altı aylık dış ticareti” başlıkla verilen istatistikî bilgilerde şunlar ifade edilmektedir;

“Gümrük idaresi; İstanbul ve Galata gümrükleri itibariyle İstanbul’un Ocak 1923’ten Haziran 1923 tarihine kadar ilk altı aylık dış ticareti gösteren bir istatistik hazırlanmıştır. İstanbul milli hükümetin yönetimine geçtikten sonra gümrük idaresi tarafından yapılan ilk istatistik olmak itibariyle, hazırlanan bu çizelgenin özel bir önemi vardır;

Vergiye tabi ithalat	37.865.956
Muaf	609.035
İthalat Toplam	38.474.991
İhracat Toplam	12.941.948
İthalat Fazlası	25.533.043 (Kurşun, 2007: 11).

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere ithalat ihracatın 3 misline çıkmış durumdadır. Mecmua’nın verdiği bilgiye göre bu bilgileri bir yıl öncesi ile kıyas yapmak mümkün değildir.

Çünkü 1922 yılına ait bir istatistik yapılmamıştır. Ancak 1920-21 yıllarının ilk 9 ayına ait İstanbul İngiliz ticaret dairesinin hazırladığı özel bir istatistik vardır. Bu istatistiğin eksik olduğu akıld tutularak bir fikir vermesi bakımından Mecmua’da yer verilmiştir.

Buna göre;

1921 yılı ilk 9 ayı: İthalat 59 milyon, ihracat 10 milyon lira

1922 yılı ilk 9 ayı: İthalat 85 milyon, İhracat 23 Milyon lira

Dikkat edilirse 1922 yılı ithalatı ile 1923 yılı ithalatı arasında 50 milyona yakın bir fark vardır. İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası bu farka dikkat çekmiş ve bunun milli hükümet farkı olduğunu kaydetmiştir.

1923 yılında İstanbul limanlarında ithal edilen ilk 5 kalem mal şunlardır:

Pamuk ve pamuklu ürünler	9.253.221
Sömürgelerden gelen erzak ve şekerleme	6.297.231
Hububat ve yan ürünleri	5.645.898
Yün ipliği ve mensucat	2.585.812
Madenler ve ürünleri	1.786.811

1923 yılı ihraç edilen ilk 5 kalem mal ise şunlar:

Tütün ve tömbeki	2.889.077
Yün, yün ipliği ve dokuması	2.471.162
Hazır boya, kimyevi madde	793.346
Tıbbi ecza, itriyat ve reçineler	1.277.873
Yakacaklar	847.851
İşlenmiş deri	621.219

Ayrıca ihraç ürünlerimiz arasında kâğıt ve kâğıt ürünleri, pamuk ve ürünleri, cam, taş, züccaciye ile araba, vagon ve gemi de bulunuyordu. Yine Makine, teknik aletler, hazır elbise, saat, lastik, lastik ürünleri ve muşamba, patlayıcı madde gibi dikkat çekici ürünler ihraç ediliyordu (Kurşun, 2007: 11-13).

2.6. Kaybolan Deniz Filomuz

Mecmua’nın bir diğer önemli özelliği, haberlerden başka hususi makaleler de yayınlamasıdır. Ahmet Hamdi Bey tarafından kapsamlı bir şekilde ele alınan “Türk Deniz Ticareti: Dünü, Bugünü ve Durumu Hakkında İnceleme ve Düşünceler” başlıklı makalesi bize kıymetli bilgiler sunmaktadır.

Makaleye göre I. Dünya Savaşında batan yelkenliler de dâhil olmak üzere 69.016 tonluk deniz filomuz kaybolmuştur. Bunun dökümü şöyledir;

Seyr u Sefain İdaresi	28 gemi
Şirket-i Hayriye İdaresi	13
Hilal Şirketi	6
Gümüşyan Şirketi	4
İttihad Seyr u Sefain	2
Diğer	63
Römorkörler ve motorlu araçlar	48

Yelkenli ve mavna	200
Toplam Gemi 164,	Tonu: 63.516
Toplam Yelkenli 200,	Tonu: 5.500
Genel Toplam 364,	Tonu: 69.016

I. Dünya Savaşına 110 bin tonla giren Türkiye, savaş sonunda çoğu harap olmak üzere 45-50 bin tonluk kapasitede ticari gemi filosuyla çıkmıştır (Kurşun, 2007: 19-21).

2.7. 1924 Bütçesi

Mecmua'da Mali Durumumuz başlığı altında 1924 Yılı Bütçesi Gerekçeli Raporu da yayınlanmıştır. TBMM Hükümetinin barış döneminde yaptığı ilk bütçe olarak sunulan 1924 bütçesinin bir diğer özelliği, neredeyse denk bir bütçe olmasıdır. Raporda verilen bilgilere göre; 1920 bütçesi; 68.709.704 lira, 1921 bütçesi; 81.983.520 lira, 1922 bütçesi 99.452.969 lira, 1923 bütçesi 123.094.659 lira olarak belirtildikten sonra 1924 bütçesi yaklaşık 120 milyon liradır. Raporda bütçenin 12,5 milyon açık vereceğini ancak bunu da milli hükümetimizin kimseye borçlanmadan kendi imkânları ile kapatacağını yazmaktadır. Hükümetin bu konudaki düşünceleri, bugün bakıldığında hayli ilginç gelmektedir.

a. Devlet, bütçeden yüzde 5 nispetinde tasarruf yaparak 6 milyon liralık bir kazanç sağlayacağını düşünmektedir.

b. Özel maaş alanlardan bir bölümüne devlete ait emlak ve arazi vermek suretiyle, maaşları sermayeye dönüştürmek düşüncesindedir ve bu konuda hazırlanan kanunun geçmesi halinde 4 milyon lira tasarruf edileceği öngörülmektedir.

c. Hazineye ait emlakten iskân alanı dışında kalanlar ve askeriyenin işine yaramayan çürük gemiler ve diğer hurda eşyalar peyderpey satışa sunulmasıyla bunlardan 1 milyon lira gelir beklenmektedir (Kurşun, 2007: 28-30).

İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası, Türkiye Haberleri başlıklı bir başka bölümünde de Türkiye ile Macaristan arasında yeniden kurulmaya çalışılan ilişkiler hakkında haberler vermektedir. Mecmua'nın istihbarat kaynaklarına göre Macaristan Ankara'ya Mösyö Öjen Doroskay adlı bir temsilciyi göndermiş ve ticari münasebetlerin tekrar başlatılması gündeme gelmiştir (Kurşun, 2007: 32-33).

Mecmua'nın ele aldığı konulardan bir diğeri de Ticaret Yüksek Okulundaki Yeni teşkilat ve düzenlemelerdir. 1923 yılı Mart'ından itibaren İktisat Bakanlığı'na bağlanmış olan İstanbul Ticaret Yüksek Okulundaki yeni uygulamalar Mecmua'da iki sayfada anlatılmaktadır.²

2.8. Sigorta Şirketi Tescili

Mecmua'da yer alan başka bir haberde ne kadar sigorta şirketinin tescil edildiğine dair bilgi yer almaktadır. Mecmua'nın sonraki sayılarında da yer aldığımız sandığımız tescil haberleri

² 1923 yılında İktisat Bakanlığı'na bağlanmış olan İstanbul Ticaret Yüksek Okulundaki uygulamalar, Tevhid-i Tedrisat Kanunu öncesi uygulamaya iyi bir örnek teşkil etmektedir.

takip edildiğinde, ülkemizin şirketler tarihine ışık tutabileceğini düşünüyoruz. Bu sayıda isimleri tek tek sayılan ve Ekim 1923 tarihi itibarıyla Türkiye’de çalışmak üzere tescil edilen sigorta şirketlerinin sayısı 45’e ulaşmıştır (Kurşun, 2007: 34).

2.9. İktisadi Durumumuz Hakkında Bir Alman Uzmanın Düşünceleri

Mecmuada, Türkiye’de pamuk tarım uzmanı olarak çalışmış olan ve Berlin’de “Alman İktisat Cemiyeti”nin müdürü olan Bay Dr. Könnig ile ülkemizin iktisadi durumu hakkında Akşam gazetesinde yayınlanmış olan bir röportajın önemli bölümlerini aynen aktarılmıştır.

Bu röportajın mecmuada yayınlanmış önemli bölümlerini, günümüz açısından çok ilgi çekici olacağını düşündüğümüz için buraya alıyoruz:

Birinci Soru: Türkiye’de pamuk tarımının gelişmesinin imkân ve şartları nelerdir?

“Türkiye’de pamuk tarımının gelişmesi hakkında sürekli iyimserdim hala da öyleyim. Türkiye’nin bütün pamuk alanlarını dikkatle incelemiş, topraklarını, tarım usul ve şartlarını, sulama imkânlarını yakından görmüş, anlamış ve pamuk alanlarının en önemli yerlerinde toplantılar yapmak suretiyle halkla yakından temas etmiş olduğumdan ümit var olmak konusunda kendimi haklı görüyorum.

Savaşın önce Adana civarının en iyi pamuk ürünü yüz bin, Aydın civarındaki kırk bin balyayı bulmuştu. Savaşın önce Türkiye’nin pamuk tüketimi, fert başına yaklaşık bir buçuk kilo idi. Yani yüz elli bin balya pamuk Türkiye’nin bu önemli hammadde ihtiyacını karşılamaya yeterli gelebilecekti. Hâlbuki Türkiye’nin pamuk üretimi bu miktarı bile bulmuyordu. Türkiye’de ekilen arazinin yüz ölçümü yaklaşık 300.000 hektar (üç milyon dönüm) farz edilebilir. Demek ki 300.000 hektarlık alanı genişletmeksizin Türkiye savaşın önceki pamuk miktarını bir kat yani 300.000 balyaya çıkarabilir. Başarı imkânları bu kadarla bitmiş sayılmaz. Türkiye’de dönüm başına alınan on sekiz kilo –büyük zahmetlere gerek kalmadan- Mısır’da olduğu gibi 60 kiloya çıkarılabilir. Tohumların ıslahı ve kontrolü de pamuk tarımının en önemli gelişme şartlarındandır. Ne yazık ki Türkiye’de bu noktalar hiç dikkate alınmamaktadır.

Görevim sırasında bu önemli konunun halledilmesine kalkışmıştık. Mütareke, bütün çalışmalarımızı boşa çıkarttı. Yalnız Adana civarında birbirinden farklı altı pamuk cinsi tespit edebildim. Bunlardan başka yabancı ülkelerden gelen melez pamuk cinsleri de var. Bu cinslerdeki karmakarışıklık şüphesiz ki iyi sonuçlar vermez. Bu nedenle tohum kontrolüne kesinlikle ihtiyaç vardır. Yalnız hükümetlerin ve pamuk uzmanlarının tohum almaya elverişli buldukları tohumlar ekilmelidir. İyi bir tohum kontrolü ve iyi bir toprak bakımının ne kadar başarılı sonuçlar verebileceğine, Mısır’da pamuk deneme istasyonundaki müdürlüğüm sırasında şahit oldum. Orada bir yıl içinde pamuk, buğday ve mısır ürünlerini maksimum düzeye çıkarabildik.

İkinci Soru: Türkiye’de nüfus sorunu nasıl çözülebilir?

“Ben bu soruya yalnız tarım açısından yaklaşıyorum. Bu konuda izlenmesi gereken çözüm yollarının önemlileri şunlardır:

Şehirlerde, özellikle büyük şehirlerde atıl kalan işgücünü kademeli olarak köylere sevk etmek.

Halka, bir tarım ülkesi yönünde eğitim vermek.

Askerleri bilimsel tarıma pratik anlamda hazırlamak.

Köyleri vergi yükünden kurtarmak.

Ödül vermek: a- Nahiye ve kazalarda dönüm başına en çok ürün alanlara; b- En fazla ekim yapanlara, örneğin bir kaymakamlıkta ortalama en yüksek ürün alanlara; c- Mesela bir kaymakamlığın en iyi köylüsünü vergiden muaf tutmak ve her yıl bu muafiyeti başka bir köylüye devretmek.

Köylü ver memurlara, ülke malının muhafızları olduklarını ve millete karşı sorumlu bulduklarını telkin etmek.

Ziraat müdürlerini; ürünler ve nüfusun taksimi, artışlar ve düşüşler konularında raporlar hazırlamakla yükümlü kılmak.”

Üçüncü Soru: Chester Projesi hakkında fikirleriniz nedir?³

“Uygulanabileceğini hiç zannetmediğim Chester projesi, belki politik bir bakış açısıyla iyi görülebilir. Fakat böyle büyük bir ayrıcalığın yalnız bir şahsa, bir şirkete verilmesi acaba doğru mudur? Bana kalırsa sermaye grupları arasında rekabet yaratabilmek Türkiye için daha hayırlıdır. Herhalde Türkiye'nin demiryollarını genişletmesi açık bir zorunluluktur. Fakat bunların, halkın ve ülke ekonomisinin ihtiyaçlarıyla paralellik arz etmesi şarttır.”

Dördüncü Soru: Tarım makinelerinin Türkiye tarımında kullanılma imkânları ne kadardır?

“Türkiye'nin ithal ettiği makineler genel olarak ülkenin ihtiyaçlarını karşılayamıyor. Değişik bölgelerdeki arazi ve tarım için gereken elverişli makine tiplerini belirlemek ve ilgililere tavsiye edecek yetkili bir merciin olmayışı, makineden elde edilebilecek faydalardan yararlanılamamasına neden oluyor. Seçilecek makine tipleri; sürülecek araziye, ekilecek bitkiye, kullanılacak hayvan ve motor gücüne (at, öküz, benzin, petrol v.b) göre değişir. Türkiye’de şimdilik büyük ve karmaşık makinelerden çok basit tarım aletleri ve makineleri kullanılmalıdır. Orta ve küçük işletmeler için şu an itibarıyla, Almanya’da imal edilen sapan motorları tavsiye edilmeye değerdir. Harman makinelerinden ve değişik bitkiler için özel makinelerden Türk tarımı yararlanabilir.”

Beşinci Soru: Türkiye’de iktisat bakanı olsaydınız icraatınızın ana hatları neler oldu?

“Böyle bir muammanın çözümüne cüret etmek istememekle birlikte, sorunuzu cevapsız bırakmış olmamak için birkaç genel görüşümü dile getirebilirim. Her şeyden önce, bugünkü Türkiye'nin durumu hakkında kesin ve gerçekçi bilgiler edinmek isterim. Mesela Alman ve Bulgar ekonomisi için iyi olan bir tedbir, Türkiye için kötü ve zararlı olabilir. Sonra maliye ve savunma bakanlıklarındaki arkadaşlarımla iyi geçinmenin yollarını ararım. Çözümlemesi gereken en önemli sorunlardan birkaçına, önceki sorularınızı cevaplarken değinmiştim. Sonra ulaştırma işlerine, madenlerin ve ormanların geliştirilmesine çok dikkat ederdim. Kooperatiflerin kurulmasına başlarım. Tarım ve sanayi makinelerinin, iyi tohumların ve damızlık hayvanların ithalini kolaylaştırırım. Özellikle tarımın geliştirilmesini her türlü imkânı kullanarak sağlamaya çalışırdım. Sanayinin geliştirilmesi için de aşağıdaki şeyleri yapardım:

Pamuk ve ipek sanayi, halı ve deri sanayi, ev sanayi, gıda sanayi, özellikle değirmencilik, inşaat sanayi, içteki sanayin hammadde ile –hatta petrol ve kömür ile- beslenmesine dikkat

³ Chester Projesi, ABD-Kanada ortaklık grubundan Ottoman-American Development Company’ye Doğu Anadolu’da demiryolu yapım ve çevredeki madenleri işletme ayrıcalığı tanıyan projedir. Lozan Antlaşmasıyla Musul ve Kerkük’ün kaybedilmesi sebebiyle asıl gayesi bu bölge petrollerinin gelirini ele geçirmek olan şirket antlaşmayı tek taraflı olarak bozdu.

ederim. Ticaret ve sanayinin gelişmesini sağlamak için bir haberleşme ağı kurarım. Çekirgeyle mücadeleyle sistematik bir tarzda devam ederim vs.”

2.10. Ziraat Bankası'na Alman Müşavir

Mecmua'da yer alan bir küçük habere göre, Ziraat Bankası'nın modernleşmesi amacıyla davet edilen Alman uzman Mösyö Fauz, beş yıl süreyle bankanın müşavirliğine atanmıştır. Fauz'un, Almanya'daki tarım bankaları teşkilatına göre Ziraat bankasına yeni bir düzenleme getireceği öngörülmüyor (Kurşun, 2007: 39).

2.11. İstanbul'da Un-Buğday-Şeker

Mecmua'da yer alan habere göre; Adana ve Mersin'de bu yıl pamuk üretimi memnuniyet vericidir ve genel olarak 20-30 bin balya (bir balya 200 kilo civarı) beklenmektedir.

1923 yılının Ekim ayı içerisinde İstanbul'a Amerika'dan 22 bin çuval un gelirken, yine Amerika'dan 7 bin çuval, Rusya'dan 10 bin, Bulgaristan'dan 3 bin ton buğday gelmiştir. Kasım ayı itibariyle İstanbul'da 40 bin çuval yerli, 7 bin çuval Amerikan kırma un bulunmaktadır.

Yine 1923 Ekim ayı içerisinde Altı gemisiyle Java'dan 100 vagon Java şeker, Ferrara gemisiyle İskenderiye'den 3,5 vagon Java çift çuval, yine Ferrara gemisiyle İskenderiye'den 5 vagon Mısır küpü, Fernedo gemisiyle Trieste'den 5 vagon Java çift çuval, Mamaka gemisiyle İskenderiye'den 20 vagon çift çuval Java, Graç gemisiyle 20 vagon Çekoslovak çift çuval şeker gelmiştir. Bu durumda Ekim ayında 257 vagon şeker gelmiş ve 150-160 vagon kadar mal satılmıştır. Mecmua, işlerin durgun olmasına rağmen bu oranda satışı sevindirici bulmaktadır. Mecmua, şeker fiyatlarının düşük olduğunu ancak daha fazla düşmeyeceğini, şu anda şekerlerin buldukları yerlerde 1 İngiliz lirası farkla satılığını duyuruyor ve ekliyor; “Şu an itibariyle Hollanda küpleri, gümrüklü 100 kilo itibariyle 44, Java tuzları gümrüklü 100 kilo itibariyle 41 Türk lirasıdır.” (Kurşun, 2007: 39-40).

Mecmua; pirinç, kahve, sade yağ, sabun, incir, üzüm, fındık, ceviz, hurma, afyon, tiftik, yapağı, av derileri, kereste, deriler, jarseler, ipekli çoraplar, ipekli takımlar, demir piyasaları hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca; Cihan Piyasaları başlığı altında Almanya, Amerika, İtalya, İngiltere, Avusturya, Balkan Ülkeleri, Belçika, Fransa piyasaları ve bu ülkelerle yapılacak ticaret hakkında bilgiler de Türk tüccarlarına duyuruluyor.

SONUÇ

İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası, haber, yorum, iç ve dış piyasa bilgileri ile 1923 şartlarında iki dilde gayet doyurucu bir yayın olduğunu söylenebilir.

1923-1928 döneminde, beş yıl boyunca, 60 sayı çıkan İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde oluşturulmaya başlanan yeni ticaret burjuvazisinin yetişmesinde önemli bir role sahip olmuştur.

Yayınlandığı döneme ait son derece kayda değer bilgiler veren Mecmua'nın, şimdiye kadar yalnız bir sayısının yeni harflere kazandırılmış olması büyük bir eksiklik olarak karşımızda durmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin iktisadi ve sosyal tarihi bakımından hazine niteliğindeki bu Mecmuaların en kısa zamanda yeni harflerle tekrar basılması, hem iktisat tarihine hem de basın tarihine çok önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

“Cemiyet-i Ticariye'den İstanbul Ticaret Odası'na...”, <http://www.ito.org.tr/wps/portal/odamiz?name=KurulustanBugune&initView=true&prmPageId=BM16.9.1>, Erişim Tarihi: 14.08.2010

Çavdar, T. (2008), Lonca'dan Oda'ya Nadir Eserler Kataloğu, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Ertul, N. (2008), (Ed.) Ekonomi Basın Tarihi, İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

Kurşun, Z. (2007), İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası, (Transkripsiyon ve sadeleştirme), Sayı 1, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.